

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารวบรวมงานวิจัย และกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดหอศิลป์ร่วมสมัยในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาและจัดองค์ประกอบการจัดสร้างหอศิลป์ร่วมสมัย วิเคราะห์สาระสำคัญแต่ละองค์ประกอบ และกำหนดวิสัยทัศน์การจัดหอศิลป์ร่วมสมัย 3) เพื่อศึกษา และพัฒนาระบบการบริหารจัดการหอศิลป์ร่วมสมัยในระบบมาตรฐานเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยศึกษาและสำรวจข้อมูลจากพิพิธภัณฑ์ศิลปะและหอศิลป์ร่วมสมัยในประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ในพื้นที่กรณีศึกษา 8 แห่ง ได้แก่ 1) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ 2) หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร 3) หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ 4) หอนิทรรศการศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 5) หอศิลป์แห่งเอเชียฟูกูโอกะ 6) หอศิลป์ร่วมสมัยแห่งศตวรรษที่ 21 เมืองคานาซาว่า 7) พิพิธภัณฑ์ร่วมสมัยโตเกียว 8) พิพิธภัณฑ์ศิลปะโมริ

โดยแบ่งขอบเขตการสำรวจเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การศึกษาด้านหลักการองค์กร ระบบการบริหารจัดการ และการพัฒนาระบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ ส่วนที่ 2 ศึกษาโครงสร้างทางกายภาพและงานระบบที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางการจัดพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับหอศิลป์ร่วมสมัยในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า พิพิธภัณฑ์ศิลปะและหอศิลป์ร่วมสมัยในประเทศญี่ปุ่นได้มีการวางแผนและจัดระบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ไว้เป็นอย่างดีมีการกำหนดองค์ประกอบที่มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน ส่งผลให้การดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ศิลปะในประเทศญี่ปุ่นได้มีบทบาทและทำหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ต่อสังคมได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้องค์ประกอบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ศิลปะและหอศิลป์ร่วมสมัยในประเทศญี่ปุ่นยังสอดคล้องและดำเนินการจัดพิพิธภัณฑ์ตามหลักการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ในองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์, วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งและดำเนินการพิพิธภัณฑ์
2. การกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติงานทั้งหมดของพิพิธภัณฑ์
3. การวางแผนงานเพื่อสนับสนุนองค์กร และกลยุทธ์การบริหารจัดการ
4. การวัดและประเมินผลองค์กร
5. บุคลากร
6. งบประมาณ
7. ที่ตั้งพิพิธภัณฑ์ (รวมถึง ตัวอาคาร, การเก็บสะสมรวบรวมผลงาน, สิ่งอำนวยความสะดวก)
8. การดำเนินการตามนโยบาย และแผนการปฏิบัติงาน
9. การวางแผนทางการตลาด ถือเป็นกลยุทธ์ของการบริหารจัดการ ที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และตอบสนองความต้องการของผู้ชมในการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ได้

และผลการวิจัยพบว่า หอศิลป์ร่วมสมัยในประเทศไทย ควรเป็นสถาบันที่มีบทบาทในการให้การศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยแก่สังคม, เชื่อมโยงศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยเข้ากับการใช้ชีวิตของประชาชนในสังคม, นำเสนอและเก็บสะสมงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยทั้งของไทยและของนานาชาติ ตลอดจนมีบทบาทและเป็นสถาบันที่มีมาตรฐานการจัดแสดงและดำเนินงานในระดับนานาชาติ โดยเน้นที่บทบาทและหน้าที่ 3 ประการดังนี้คือ 1) องค์กรประกอบด้านบทบาททางการศึกษา, 2) องค์กรประกอบด้านการจัดแสดง และ 3) องค์กรประกอบด้านกิจกรรมพิพิธภัณฑ์และการสื่อสารองค์กร ทั้งนี้ได้มีข้อเสนอแนะโครงสร้างการจัดองค์กรที่จัดแบ่งระบบการบริหารจัดการออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ส่วนงานบริหารจัดการทั่วไป, ส่วนที่ 2 ส่วนงานพิพิธภัณฑ์ และส่วนที่ 3 ส่วนงานสื่อสารองค์กร เพื่อให้หอศิลป์ร่วมสมัยสามารถดำเนินงานบรรลุตาม นโยบายและจุดมุ่งหมาย ตามที่ตั้งไว้

และผลการวิจัยพบว่า องค์กรประกอบหอศิลป์ร่วมสมัยเชิงกายภาพนั้น ได้พบความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยในอาคารพิพิธภัณฑ์ในกรณีศึกษา ซึ่งให้ความสำคัญกับพื้นที่จัดแสดงผลงานมากกว่าพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ ซึ่งเรียงลำดับได้ตามสัดส่วนความสำคัญของพื้นที่ใช้สอย ดังนี้

1. พื้นที่ส่วนจัดแสดงผลงาน
2. พื้นที่ส่วน จัดเก็บและรักษาผลงาน
3. พื้นที่ส่วนให้การศึกษา และพื้นที่อเนกประสงค์
4. พื้นที่ส่วนสำนักงานบริหารจัดการ
5. พื้นที่ส่วนห้องสมุด
6. พื้นที่ส่วนเตรียมการจัดแสดง
7. พื้นที่ส่วนงานบริการและพื้นที่ห้องควบคุม และเทคนิค

และได้มีข้อเสนอการจัดพื้นที่หอศิลป์ร่วมสมัยเพื่อเป็นศูนย์กลางทางความรู้และการจัดกิจกรรมของศิลปะร่วมสมัยทุกสาขาอย่างเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ดังกล่าวตามการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการวิจัย โดยมีรายละเอียดโดยสังเขปของแบบจำลองโครงสร้างการจัดพื้นที่ ดังนี้

พื้นที่ทั้งหมด 11,200 ตร.ม. (100%) แบ่งการจัดพื้นที่เป็น

1) ส่วนนิทรรศการและจัดแสดงผลงานศิลปะ	4,500 ตร.ม. (45%)
2) ส่วนจัดเก็บผลงาน	1,900 ตร.ม. (19%)
3) ส่วนให้การศึกษาและใช้ประโยชน์อื่นๆ	800 ตร.ม. (8%)
4) ส่วนงานบริหารจัดการ	600 ตร.ม. (6%)
5) ส่วนห้องสมุด	600 ตร.ม. (6%)
6) ส่วนเตรียมการนิทรรศการและจัดแสดง	500 ตร.ม. (5%)
7) ส่วนพื้นที่ส่วนกลาง	500 ตร.ม. (5%)
8) ส่วนห้องเทคนิคและการให้บริการ	600 ตร.ม. (6%)

ทั้งนี้ในการออกแบบพื้นที่หอศิลป์ร่วมสมัยดังกล่าว จะต้องคำนึงถึงพื้นที่และความเหมาะสมทางด้านสถาปัตยกรรม และการจัดทำรายการของโปรแกรม ซึ่งประกอบด้วย 1) การกำหนดพันธกิจของพิพิธภัณฑ์, 2) การตกลงตัดสินใจโปรแกรมและการบริการของอาคาร และ 3) ความต้องการประโยชน์ใช้สอยของอาคาร

กล่าวโดยสรุป การวางแผนการจัดองค์ประกอบการจัดพิพิธภัณฑ์ศิลปะและหอศิลป์ร่วมสมัย ทั้งทางด้านระบบบริหารและการจัดการ รวมทั้งองค์ประกอบทางกายภาพนั้น ล้วนมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์ศิลปะและหอศิลป์ร่วมสมัยที่จะเกิดขึ้นนั้น มีความพร้อมในการที่จะทำหน้าที่เป็นเสมือน สถาบันที่ให้บริการทางศิลปะแก่สังคม และมีส่วนร่วมกับสังคมอย่างแท้จริง